

Dopady finanční krize na řízení rizik pojišťoven[#]

Štěpán Onder^{*}

Úvod

Finanční krize 2007 – 2009 odkryla některé nedostatky v systému řízení rizik finančních institucí. Podle návrhů Basel III pro bankovní průmysl se tyto nedostatky nejvíce projevovaly v podcenění oblasti řízení rizika likvidity, dále ve velikosti podstupované finanční páky (leverage), ve způsobu oceňování a využívání kreditních derivátů a v neposlední řadě v požadavcích na kapitál (výši a transparentnosti). CRO fórum definovalo pro pojišťovací průmysl ve svém materiálu odpověď na finanční krizi následující oblasti, jež by měly být adekvátně pojišťovny spravovány, aby se předcházelo budoucím krizím: integrované řízení rizik (ERM), adekvátní zacházení s modely rizik, řízení rizika likvidity, provádění stresového testování, oceňování a zveřejňování rizik a skupinový dozor.

Z porovnání návrhů Basel III (návrh nové regulace pro banky) a CRO fóra (podněty na novou regulaci pro pojišťovny) si lze povšimnout největšího rozdílu u požadavků na integrované řízení rizik (ERM) a skupinový dozor. To se dá vysvětlit tím, že v těchto dvou oblastech je bankovníctví v pokročilejším stádiu implementace. Shoda je u nutnosti zvýšení kvality v oblasti řízení rizika likvidity, adekvátnějšího používání modelů rizik a oceňování a zveřejňování rizik. V oblasti adekvátního využívání modelů rizik se klade čím dál větší důraz na provádění stresové testování jednotlivých druhů rizik a rovněž stresové/zátěžové testy pro pojišťovny i celé pojistné odvětví. Dopady finanční krize se projeví rovněž v kalibraci kvantitativní studie dopadů QIS 5 pro adekvátní nastavení parametrů v rámci Solvency II, jejíž hlavní změny jsou též v tomto textu diskutovány.

Tento článek podrobněji rozebírá zejména požadavky na integrované řízení rizik (ERM), změny v požadavcích na systém řízení rizik likvidity, změny v kapitálových požadavcích, dále požadavcích na stresové testování a změny v oblasti přístupu k odměňování, jenž by do budoucna mělo být napojeno na systém řízení rizik v pojišťovně.

1 Likvidita

Finanční krize 2007 – 2010 ukázala, že riziko likvidity je významné finanční riziko. Odmítnutí prodloužení splatností investic vytvořilo masivní problémy s refinancováním. Kapitálová pozice finančních institucí může vlivem rizika likvidity erodovat; likvidní problémy mohou vyústit v úpadek i v případě, že je technicky solventní. Zdrojem likvidity je na straně jedné riziko likvidity aktiv (asset liquidity risk) a na straně druhé riziko refinancování (funding risk).

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Změny v úloze a postavení pojišťovníctví a investičního bankovníctví v globální éře ve světě a v ČR* registrovaného u Grantové agentury České republiky pod evidenčním číslem 402/09/1507.

^{*} Ing. Štěpán Onder, Ph.D. – odborný asistent; Katedra bankovníctví a pojišťovníctví, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika; <stepan.onder@volny.cz>.

Typickým zdrojem rizika likvidity aktiv je nedostatečná likvidnost titulu, nadměrná koncentrace, nedostatek nezadlužených aktiv, nadhodnocení aktiv, nedostatečné zajištění (kolaterál).

Riziko refinancování (funding risk) je dáno zejména strukturou závazků a podrozvahových položek; riziko likvidity (refinancování) bylo hlavním rizikovým faktorem finanční krize, jelikož po propuknutí sub-prime krize zamrzl mezibankovní trh. Součástí rizika refinancování je rovněž riziko storen. K riziku storen je v rámci Solvency II stanoven kapitálový požadavek pro modul rizika životního pojištění. Uvažuje se kapitálový požadavek pro: 50% permanentní zvýšení/snížení stornovosti a/nebo 30% stornovost (mass lapse event). Událost masové stornovosti je z hlediska pojišťoven ekvivalentní k útoku na bankovní depozita. Událost masové stornovosti, resp. bankovní panika jsou často vyvolané změnou chování klientů. Tato změna může být zapříčiněna: zhoršením finanční situace pojišťovny, událostí reputačního rizika, změnou ekonomických podmínek (např. krize) nebo změnami daňové regulace. Riziko výpovědí/storen je navíc vysoce korelováno se změnami úrokových sazeb a bonusů.

1.1 Stresové testování

Vlivem nastání neočekávaných závažných událostí v průběhu finanční krize (např. likviditní krize) získalo stresové testování významnou váhu jako dodatečný nástroj pro řízení rizik finančních institucí. Z hlediska pojišťoven je důležité, aby se stresové testování stalo součástí kontrolního a řídicího systému. Stresové testování by se mělo integrovat do systému řízení rizik a současně by mělo mít vliv na přijímání strategických rozhodnutí typu (plánování kapitálu, hedging, uzavírání pozic, zajištění, apod.).

1.2 Kapitál

Finanční krize poukázala na nedostatečnou kapitálovou vybavenost finančních institucí. Návrhy směřují do posílení Tier 1 kapitálu tak, aby finanční instituce byly celkově odolnější proti externím šokům. Dále se uvažuje o aplikaci proticyklických opatření tak, aby v období expanze finanční instituce držely vyšší kapitál než v období recese. Další novinkou je snaha po zakotvení schopnosti absorpce ztrát též pro hybridní kapitálové instrumenty (např. podřízený dluh nebo preferenční akcie) s cílem minimalizovat morální hazard a náklady daňových poplatníků.

1.3 Rating

Rating hraje významnou roli v dosavadním systému fungování finančního trhu, pravidel investování i pravidel regulace (Basel II). Ratingové agentury sehráli významnou úlohu v ohodnocování různých strukturovaných produktů (CDO, MBS, atd.), jimž byl často přidělován investiční rating s podhodnocením rizikových faktorů, zejména pokud jde o likviditu těchto instrumentů.

Ratingové agentury často poskytovaly služby subjektům, které byli emitenty jimi ohodnocovaných nástrojů, což v sobě neslo potenciální konflikt zájmů. Pochybení ratingových agentur přineslo požadavek na jejich regulaci a současně zrod úvahy o zřízení evropské ratingové agentury. V této souvislosti je zajímavé, že jedním z uchazečů působit jako evropská ratingová agentura je společnost Coface – největší poskytovatel garancí a pojištění úvěrů.

1.4 Finanční páka

Rozměr krize byl do určité míry ovlivněn spekulativními pozicemi finančních institucí, jež jsou vyjádřeny velikostí finanční páky (poměr, resp. násobek bilanční sumy finanční instituce vůči kapitálu). Snaha po omezení spekulativních pozic ze strany regulátorů vede k úvahám, že by se s cílem snížení systematického rizika ke kapitálovým požadavkům zakomponoval ještě další požadavek na stanovení maximální hranice finanční páky. V současné době ještě není dohoda, v jaké výši bude tato hranice stanovena a jak bude aplikována.

1.5 Kreditní deriváty a modely rizik

Velkou měrou za vznikem cenových bublin a následně finanční krize stojí problematiku transferování kreditního rizika prostřednictvím kreditních derivátů. V této oblasti kritici poukazují zejména na nedostatečnou transparentnost, významnou koncentraci a v neposlední řadě nesprávné oceňování těchto aktiv.

Regulátoři uvažují o koncipování dodatečného kapitálového požadavku k expozicím v kreditních derivátech. Cílem je posílení transparentnosti a proto se též uvažuje o uvalení nižšího kapitálového požadavku pro centrálně vypořádávané expozice a vyššího kapitálového požadavku pro expozice vypořádávané OTC.

1.6 Odměňování

Nadměrné přebírání rizika souvisí rovněž s nastavením systému odměňování ve finančních institucích. Proto se s cílem omezení přebírání nadměrných rizikových expozic vytvořil koncept odměňování, jenž bude reflektovat dlouhodobější cíle finanční instituce. Část pohyblivých složek odměny bude proto vyplácena s časovým opožděním tak, aby byl zabezpečen princip dlouhodobého časového horizontu.

2 Rizika v pojišťovnictví

Rizika v pojišťovnictví jsou kategorizována následovně:

1. investiční rizika (úvěrová a tržní rizika strany aktiv),
2. pojistně-technická rizika (pojistná rizika strany pasiv),
3. ALM rizika (tržní rizika a rizika likvidity strany aktiv i pasiv),
4. operační rizika.

2.1 Investiční rizika

Úrokové riziko – změna tržní úrokové míry a její dopad na tržní hodnotu aktiv a závazků. Citlivost hodnoty aktiv a pasiv na změny úrokové míry měří analýza durace portfolia, konventy, apod.

Úvěrové riziko – především dluhopisy a další dluhové instrumenty jsou vystaveny riziku, že obchodník nebude schopen uhradit své dlužné závazky řádně a včas. Pro ocenění úvěrového rizika můžeme použít například rating dlužníka.

Tržní riziko – lze klasifikovat, jako neočekávané změny v cenách finančních investic v důsledku změn na kapitálových trzích, na trzích nemovitosti apod.

Riziko likvidity – situace, kdy daná aktiva převedeme na hotovost za nevýhodných podmínek. Tomu riziku lze předcházet odpovídajícím řízením aktiv a pasiv z hlediska objemového a časového nesouladu aktiv a pasiv.

Riziko koncentrace – spočívá v nadměrné angažovanosti vůči jednomu subjektu. Řízení tohoto rizika spočívá ve stanovení limitů vůči jednotlivým pozicím např. v relativním vyjádření jako % z kapitálu.

2.2 Pojistně-technická rizika

Skupina rizik typická pro oblast pojišťovnictví. Kvalitní řízení a kvantifikace těchto rizik může být konkurenční výhodou pojišťovny. Zde se především zkoumá odchylka od očekávaného škodního průběhu.

Riziko adekvátnosti škodních rezerv – riziko, že se skutečné budoucí výplaty škod se budou lišit od vytvořených škodních rezerv. Nejistota se týká výše výplatních částek a jejich rozložení v čase.

Riziko pojistného – riziko, že kalkulační předpoklady pro výpočet inkasovaného pojistného nebudou v souladu s budoucím vývojem.

Katastrofické riziko – nejistota týkající se pojistného plnění vyplývající z přírodních a ostatních katastrof.

Riziko zajištění – nejistota ohledně ceny, kapacity a dostupnosti zajištění a riziko, že zajistitel nedodrží své závazky.

Riziko správních nákladů – riziko, že kalkulační předpoklady ohledně vývoje nákladů nebudou v souladu s budoucím vývojem obchodu (např. fixní a variabilní náklady nebudou v souladu s objemem obchodů).

2.3 ALM (Asset-liability) rizika

Jsou způsobeny neadekvátní strukturou aktiv vzhledem k pasivům pojišťovny z hlediska časové struktury, výnosnosti, rizika, struktury portfolia. Mohou to být rizika:

- Riziko inflace – neočekávané změny ve vývoji inflace mohou mít dopad na hodnotu budoucích výplat pojistných plnění ve srovnání se škodními rezervami, vytvořeným pro tento účel a inkasovaným pojistným.
- Riziko diskontní míry – změna diskontní míry především ovlivňuje současnou hodnotu technických rezerv.

2.4 Operační riziko

Skupina rizik, která se skládají ze ztrát vzniklých ze selhání IT systémů, selhání lidí, selhání procesů a externích vlivů (např. terorismus nebo přírodní katastrofy).

3 Integrované řízení rizik (ERM)

ERM se u finančních institucí, které jej zavedly, stalo součástí strategického řízení a významnou součástí jejich konkurenční výhody. Finanční instituce provazují své strategické cíle a obchodní plány se způsoby řízení rizik.

Finanční instituce – zejména banky a pojišťovny nebo finanční konglomeráty – jsou průkopníky moderních metod řízení rizik, které se následně stávají standardem pro ostatní významné korporace. ERM je proces, který rozšiřuje tradiční pohled na řízení rizik směrem ke strategii a zvyšování hodnoty finanční instituce.

K rizikům se tradičně přistupovalo jako k ohraničeným oblastem (tržní riziko, ALM riziko, pojistné technické riziko, úvěrové či operační riziko) a nehledal se integrující pohled. Tento přístup byl dán tím, že v minulosti nebyly dostatečně vyvinuté metody a postupy integrovaného řízení rizika, neexistovaly adekvátní technologie pro řízení rizik, finanční instituce neinvestovaly do zkvalitnění procesů řízení rizik a do získávání a integrace dat pro řízení rizik. Často chyběla adekvátní firemní kultura podporující rozvoj ERM. Situace se za posledních pár let díky standardům a projektům typu COSO, SOX, Basel II, Solvency II a pod vlivem tlaku ratingových agentur a investorů významně změnila.

3.1 ERM procesy

ERM je soubor metod a procesů, které finanční společnosti používají k řízení rizik. Řízení rizik je základním východiskem při tvorbě hodnoty společnosti a ovlivňuje celkový systém řízení. ERM má v rámci řízení rizik koordinační a integrační úlohu. Cílem ERM je vyhodnotit všechna rizika, jimž je podnik vystaven. Zaměřuje se na strategii, procesy, zaměstnance i technologie společnosti.

Řízení rizik přestává být defenzivním odvětvím, které se zabývá pouze kontrolou a limity významných expozic. Jde čím dál více o odvětví, v rámci něhož se strategicky uvažuje o příležitostech a hrozbách v dimenzi možných dopadů (výše ztrát v korunách) a pravděpodobnosti jejich nastání (četnost ztrátových událostí). Díky tomu lze zabezpečit to, že zdroje jsou nacíleny do oblastí, jež mají největší váhu, a i to, že jsou činěna adekvátní opatření pro zabezpečení bezproblémového běhu finanční instituce. Řízení rizik se tak často stává iniciátorem strukturování nových produktů, případně úprav stávajících produktů a též iniciátorem aktivit vedoucích ke zkvalitnění procesů. Mezi procesy řízení rizik v rámci ERM patří – strategie řízení rizik, identifikace rizik, ohodnocení rizik, monitoring rizik, kontrola rizik, měření rizik, řízení rizik, plánování rizik, organizování rizik a proces řízení rizik a kapitálu.

Hlavním odlišujícím znakem mezi světem finančních institucí a korporací je ústřední role procesu řízení rizik a kapitálu (neboli zaměření na výpočet ekonomického kapitálu) a navazující procesy kapitálové alokace a rizikově přizpůsobené cenotvorby produktů a měření výkonnosti prostřednictvím rizikově přizpůsobených metrik typu RAROC. Rizikově přizpůsobené ukazatele výkonnosti založené na konceptu ekonomického kapitálu podporují dlouhodobou stabilitu ROE.

3.2 Ekonomický kapitál

Potřeba konceptu ekonomického kapitálu byla vyvolána zejména praktickou potřebou finančních institucí řešit otázky výkonnosti finanční instituce na úrovni obchodních linií, oceňovat produkty podle expozice v riziku, propojit cíle liniových manažerů s maximalizací hodnoty finanční instituce a potřebou aktivního řízení úvěrového portfolio managementu.

Ekonomický kapitál je potenciální neočekávaná ztráta na jednoletém horizontu a definovaném intervalu spolehlivosti odpovídající ratingu finanční instituce, tj. leží v rozpětí 99,5 % – 99,97 %. Standardním způsobem výpočtu ekonomického kapitálu na portfoliu P je rozdíl jednoletého VAR a očekávané ztráty z náhodných veličin ztrát XP:

$$EC(P) = VAR_{\alpha}(XP) - E(Xp). \quad (1)$$

Způsob výpočtu ekonomického zisku spočívá v odečtení od čistého zisku (NI) též části nákladů na kapitál:

$$EP = NI - k \cdot EC(P), \quad (2)$$

kde NI = výnosy – náklady – daně – očekávaná ztráty (EL).

RAROC jako jeden z rizikově přizpůsobených ukazatelů výkonnosti finanční instituce se vypočítá podílem ekonomického zisku a ekonomického kapitálu:

$$RAROC = EP/EC. \quad (3)$$

3.3 Přínosy ERM

Prvek charakterizují novou dimenzi podnikového řízení rizik (ERM) spočívá v tom, že se ERM nezabývá pouze řízením rizik fyzických a finančních aktiv/pasiv. Věnuje pozornost též řízení rizik nehmotných aktiv typu značka, produkt, lidé, procesy a postupy, patenty, znalosti (know-how) a podobně.

V souvislosti s tímto posunem disciplíny řízení rizik často hovoříme o řízení strategického rizika, řízení reputačního rizika, řízení obchodního rizika či operačního rizika. Disciplína podnikového řízení rizik (ERM) stává součástí celkové firemní strategie, roste její váha v rámci procesů řízení firmy. Rovněž pozice ředitele rizik (CRO) se začlenila do nejvyššího vedení přímo pod generálního ředitele (CEO).

Další změnou v pohledu na způsob řízení rizik v rámci konceptu ERM je fakt, že jde o vytvoření integrovaného systému řízení rizik. To znamená, že – na rozdíl od minulosti, kdy byly izolovaně řešeno upisovací riziko životního pojištění, upisovací riziko neživotního pojištění, tržní riziko, úvěrové riziko, operační riziko, strategické riziko, reputační riziko atd. – ERM je zaměřeno na řízení rizik ve svém souhrnu, což umožňuje adresování skutečně nejžhavějších problémů finanční instituce.

Dílečtí odvětví řízení rizik nemizí, ale kromě nich se vytvořila nová strategická disciplína – podnikové řízení rizik (ERM). Zavedení ERM ve finanční instituci má řadu přínosů. Sníží náklady financování a zlepší se přístup k financování díky vyšší kvalitě řízení a transparentnosti vlivem používání rozšířenému rizikového reportingu. Kapitál je efektivně alokován podle vztahu výnosu a rizika. ERM umožňuje měření výkonnosti finanční instituce

a jejich útvarů v závislosti na jejich přínosu k hodnotě společnosti. Zvyšuje se transparentnost společnosti a její atraktivita u investorů, zákazníků i zaměstnanců. Zlepší se rozhodovací proces a systém včasné výstrahy, zvýší citlivost, minimalizuje překvapení. V neposlední řadě naplňuje ERM compliance požadavky regulátorů a ratingových agentur, čímž se snižují případné pokuty a reputační rizika spojená s negativní publicitou.

Z hlediska optimalizačních kritérií musí být náklady na transfer rizik a/nebo náklady na budování vyspělého systému řízení rizik nižší, než by byly náklady na kapitál bez aplikace těchto nástrojů a postupů. Jedině za tohoto kritéria dochází ke zvyšování hodnoty finanční instituce.

4 Změny v systému řízení rizik pojišťoven

4.1 Likvidita

Nejvýrazněji finanční krize 2007 – 2010 poukázala na podcenění významu řízení rizika likvidity. Významná závislost finančních institucí a zejména bank na mezibankovním a kapitálovém trhu rezultovala po ztrátě důvěry a zamrznutí těchto trhů k významným likviditám problémům s mnoha bankrotů. Mnohé banky byly nastalou situací přinuceny měnit svůj obchodní model, který využíval mezibankovní a kapitálové trhy jako zdroj likvidity, a vrátili se k osvědčenému zdroji likvidity prostřednictvím sběru retailových depozit.

Největší světová pojišťovna AIG v důsledku potíží s likviditou byla nuceně znárodněna. Pojišťovna se krize likvidity dotkla prostřednictvím pozic finančního umístění (aktiv). Konkrétně AIG se v jedné své divizi (Financial Products) zabývala poskytováním kreditní podpory prostřednictvím kreditních derivátů (CDS – Credit Default Swaps). Pro investory do municipálních dluhopisů nabízela tyto CDS pro případ úpadku municipální vlády s cílem, aby se pro investory jednalo o prvotřídní investici s ratingem AAA. Poté co se finanční krize přelila z trhu podřadných hypoték (subprime mortgages), respektive sekuritizovaných cenných papírů krytých těmito hypotékami na další trhy, zasáhla též méně likvidní dluhopisové trhy. Situace, v níž docházelo k poklesu hodnoty aktiv, vyžadovali investoři, aby AIG své pozice dokrývala kolaterálem. Koncentrace AIG a rozměr poklesu však časem narazila na možnosti AIG a ta byla zachráněna státním převzetím.

Definice likvidity: schopnost dostát svým právě splatným závazkům. Likviditou aktiv se rozumí udržování dostatečného množství rychle likvidních aktiv. Strukturální likviditou: se rozumí udržování poměru aktiv/pasiv tak, abychom měli vždy bezpečnou hotovostní rezervu.

Rámcem řízení likvidity je vymezen:

1. pravidly řízení rizika likvidity;
2. prováděním stresové testování;
3. existencí pohotovostní plán likvidity.

Tolerance k riziku likvidity je stanovena:

1. prostřednictvím systému limitů;
2. časovým horizontem.

Regulátoři uvažují o stanovení dodatečných dvou poměrových ukazatelů a to na krátkodobou a dlouhodobou likvidity s cílem posílení systému řízení rizika likvidity. Řízení

rizika likvidity je častou příčinou insolvence finančních institucí. Můžeme ho definovat jako neschopnost dostat svým splatným závazkům v daném časovém momentu. Základní principy řízení likvidity podle analýzy CRO fóra jsou:

Princip č. 1: *Zjišťování stavu a kvality jednotlivých položek*

Riziko likvidity je oblast, která zahrnuje současně riziko aktiv a pasiv současně. Odpovědný risk management začíná měřením likvidních charakteristik aktiv i pasiv společnosti a stanovením realistických odhadů možných nesouladů aktivních a pasivních peněžních toků.

Princip č. 2: *Nastavení limitů*

Management by si měl nastavit jasně měřitelné kvalitativní a kvantitativní hranice měření rizika likvidity. K nastavení parametrů musí management dobře znát hranice toleranci k tomuto riziku.

Jako nejjednodušší možnost se při tomto úkolu jeví popis situace, která se pak přepracuje do kvantitativních hodnot, a případně stress-testem likvidity. Důraz by měl být kladen jak na ochranu před technickou insolvencí z důvodu rizika likvidity, tak ekonomickou insolvencí vyplývající z ostatních rizik.

Stavba pojistných produktů

Když mluvíme o řízení rizika likvidity v pojišťovnictví, důležitým aspektem je zde tvorba produktového portfolia.

Princip č. 3: *Nastavení produktů*

Náklady na zabezpečení likvidity by se měli promítat do nastavení produktů a jejich portfolia. Stejně jako u všech rizik, je i zde důležité rozumět úrovni likviditního rizika, do kterého se dostává celá skupina. Je potřeba na této úrovni konsolidovat jak hotovostní potřeby, tak hotovostní zdroje, jak jisté, tak možné nahodilé.

Princip č. 4: *Rozložení aktiv a zdrojů*

Strategická alokace aktiv musí zahrnovat a počítat s plánováním pozic jednotlivých aktiv a pasiv, včetně možných posunů a pohybů vlivem turbulencí na finančních trzích.

Měření likvidity

Klíčem k úspěšnému proměření likvidity a toků samotných, je úplné a jasné porozumění zdrojů a potřeb likvidity. Nutné je tyto úvahy rozvádět ve variantních situacích možného vývoje událostí. V závislosti na produktovém portfoliu bývají zdrojem likvidity obnovovací poplatky a samozřejmě prodej pojistných produktů. Tyto prémie a poplatky se mohou lišit podle aktuální situace na trhu. Kromě toho, je nutný průběžný monitoring hodnoty podnikových aktiv.

Princip č. 5: Scénáře likvidity

Přístupové kanály k likviditě musí být vždy reflektovat každou z možných uvažovaných situací vývoje na finančních trzích a je nutné mít v záloze úvěrové linky.

Výběr depozit, snížení ratingu společnosti a změna chování klientů nebo investorů. Za předpokladu atraktivity alternativních investic a vysoké úrokové míry se může objevit situace, kde si klienti ruší investice v produktech pojišťovny. I když existuje spousta ovlivňujících detailů, společnost musí být připravena s nimi pracovat, a namodelovat tento typ variantního vývoje chování spotřebitelů

V souvislost se vším výše uvedeným by společnost měla pravidelně kontrolovat a měřit svoji likvidní pozici. Kdyby nebyla schopná načas dostát svým závazkům z hlediska likvidity, byla by zřejmě nucena k přerušení operací. Z tohoto důvodu je potřebné mít funkčně sepsanou likviditní politiku, schválenou senior managementem a dodržovanou.

Princip č. 6: Nastavení operativních pravidel

Vedení instituce by mělo po manažerech striktně požadovat plnění stanovených pravidel řízení likvidity. Pravidla by měla být nastavena autoritou úrovně senior managementu a její dodržování pravidelně kontrolováno.

Krizový plán likvidity

Správně nastavená politika plánování likvidity se osvědčí zejména v turbulentních časech většího tlaku na likviditu. Odladěné vnitřní směrnice by měli spolehlivě navigovat společnost v časech před a v průběhu krize. Mezi ostatními, je důležité mít vytvořený pro tuto situaci osvědčený, připravený tým s nadefinovanými odpovědnostmi a úkoly pro členy, a s přednastavenými efektivními způsoby komunikace.

Princip č. 7: Stresové testování

Finanční instituce by měla dodržovat a mít nastavené varianty stresového testování likvidity schváleného senior managementem. Mezi nejpoužívanější scénáře patří:

Scénář zvýšených výběrů z účtů:

Zde se předpokládá nárůst tržních úrokových sazeb o víc než 300 bazických bodů. Produkty u úrokově citlivých produktů. Případné snahy o posílení CF prostřednictvím výprodejů aktiv; zde musí počítat se zdeformovanou tržní hodnotou.

Scénář katastrofických výběrů:

Simuluje se zde katastrofický objem výběrů vkladů, a tedy potřeby hotovosti v krátké době.

Scénář spotřebitelské paniky:

Oproti scénáři zvýšeného a katastrofického výběru se zde dává důraz na rychlé znehodnocování aktiv společnosti. Tahle situace se simuluje prudkým pádem akciového trhu, rozšíření kreditních spreadů, nebo katastrofické pojistné události. Při simulování poklesu ratingu, se zde pracuje s pádem o celý stupeň.

Scénář poškozených trhů:

Simuluje situaci, kdy je nemožné uvolnění hotovosti prodejem aktiv na trhu. Uvažuje se zamrzlými kapitálovými trhy všech druhů aktiv na 3-6 měsíců, kromě těch nej kvalitnějších a nejlikvidnějších. Likvidita se pak vrací na plnou původní úroveň cca v průběhu 1 roku.

Scénář poškozených trhů a panických výběrů vkladů:

Zde se k výše uvedeným situacím ještě kombinuje „run na vklady“ včetně limitované resp. žádné prodejnosti současných produktů. Takto nasimulovaná situace odhalí případnou potřebu externího financování a taky potřeby vytahování cashe prodejem současných aktiv.

Princip č. 8: *Kapitál nenahradí správné řízení*

Žádné množství kapitálu nemůže nahradit kvalitní systém řízení likvidity, včetně jeho stresového testování. Je dokonce nežádoucí, aby se nedostatečný řízení rizik likvidity nahrazovalo pouhým držením kapitálu.

4.2. Stresové testování

Stresové testování je důležitým nástrojem řízení rizik. Stresové testování upozorňuje management na nežádoucí dopady vlivem působení různých rizikových faktorů. Stresové testování je vyžadovanou procesní aktivitou v pojišťovnách dle Pilíře II.

Finanční krize ukázala, že finanční instituce by měly počítat s negativnějšími scénáři a že nelze aplikovat historické statistické parametry (volatilita, korelace, apod.) na období akutní krize. Finanční krize rovněž ukázala, že nestačí aplikovat jen rizikové specifické scénáře a že je nutné formulovat současně celofiremní stresové scénáře, které umožní zahrnutí nelineárních vazeb mezi rizikovými faktory a expozicemi.

Stresové testování hraje klíčovou roli v upevňování pravidel správy a řízení (corporate governance) finančních institucí. Stresové testování by mělo být pevnou součástí řídicího kontrolního systému a kapitálového plánování. Stresové testování by mělo být prováděno pro veškerá rizika: pojistná (životní a neživotní), tržní, úvěrová, operační a likvidity s cílem zabezpečit odhad ztrát, výši kapitálu, apod. v krizových situacích. Současně by mělo stresové testování umožnit identifikaci a agregaci rizik.

Představenstvo má zodpovědnost za program stresového testování. Stresové testování by mělo být využíváno pro nastavení rizikové tolerance a limitů a též pro kapitálové plánování. Stresové testování by se rovněž mělo dotknout významných koncentrací. Stresové testování je součástí systému posouzení dostatečnosti vnitřního kapitálu při němž se uvažuje, kde se uvažuje s extrémními změnami tržních podmínek a jejich dopady na pojišťovnu.

Na provádění stresového testování by měli participovat různí experti z pojišťovny jako risk management, ekonomové a kontrolori, manažeři obchodních linií a obchodníci. Tím se docílí, že bude brán v úvahu firemní stresový scénář.

Stresové testování by mělo být náležitě zdokumentováno, včetně popisu předpokladů a formulace použitých scénářů. Stresové testování musí být prováděno periodicky. Musí rovněž existovat adekvátní IT infrastruktura pro hladké provádění stresového testování.

Stresové testování musí být prováděno v řádném rámci – tzn., musí existovat dokumentace stresového testování, systémová implementace, manažerská kontrola, zabezpečení kvality dat, předpoklady stresových testů, apod.

Stresové testování musí zahrnovat celou šíři rizik postupovaných pojišťovnou, včetně uvažovaných rizik na firemní úrovni. Stresové testování musí zahrnout šíři scénářů, včetně budoucích a firemních. Scénáře by měli odkrývat zranitelnost finanční instituce, například překročení kapitálových požadavků, nelikvidnost, nesolventnost, apod. Poučením z finanční krize je zahrnutí do scénářů významné krize likvidity tj. současného nastání tlaků ze strany zdrojů financování (funding risk) a ohrožení likvidity aktiv.

Efektivnost technik redukcí rizikový profil by se měla v rámci stresového testování systematicky prověřovat (např. efektivnost hedgingu, nettingu, zajištění, collateral, apod.).

Stresové testy by měly zahrnovat rovněž komplexní produkty a sekuritizované expozice. Nelze u nich vycházet z historických ratingů a spreadů odvozených ze základních produktů. Stresové testy by měly zahrnovat vysoce zadlužené protistrany pro zhodnocení zranitelnosti specifických kategorií aktiv (např. hedgeové fondy, finanční záruky, investiční banky, derivátové protistrany, apod.).

Metriky stresového testování jsou:

- hodnota aktiv,
- zisk/ztráta,
- ekonomický zisk/ekonomický kapitál,
- regulační kapitál/RWA (rizikově vážená aktiva),
- kapitálová přiměřenost,
- liquidity gap/funding gap,
- EEV (embedded value).

QIS 5 – kvantitativní studie dopadů

Cílem QIS je zabezpečit dostatečnou výši kapitálové přiměřenosti při testování různých scénářů v celé šíři rizik pojišťovny. Finanční krize (2007 – 2010) s sebou přinesla též přísnější nastavení parametrů pro výpočet kapitálových požadavků v rámci QIS 5 oproti QIS 4. Celkovým cílem změny parametrů je zpřísnění kapitálových požadavků v reakci na finanční krizi. Kvantitativní studie je naplánována na 08-11/2010 a mezi hlavní změny patří:

1. kalibrace standardizované formule pro výpočet SCR,
2. určení výnosové křivky pro ohodnocení technických rezerv,
3. nastavení kritérií pro vlastní fondy.

Účelem udržování vlastních fondů na určité úrovni je limitování rizika nesolventnosti pojišťoven. Pojišťovny používají pro určení SCR buď standardizovaný vzorec, nebo interní model. SCR je stanoveno jako Value at Risk na intervalu spolehlivosti 99,5 % v ročním horizontu. Kapitálové požadavky se vypočítávají pro riziko upisovací (životní, neživotní, zdravotní), riziko tržní a riziko úvěrové.

Novinkou v rámci QIS 5 je ohodnocení rizik z nehmotných aktiv. Rizika nehmotných aktiv musí být rovněž brána do úvahy při výpočtu kapitálových požadavků. Mezi typické

případy patří pokles cen na kapitálových trzích, omezení likvidity, snížení hodnoty jména/značky pojišťovny, nedokončení projektů včas, apod.

Další novinkou je zahrnutí rizika storen (lapse risk) do výpočtu kapitálových požadavků a to jak pro modul životního tak též pro modul neživotního pojištění.

U upisovacího rizika životního pojištění v rámci QIS 5 byla o 15 % navýšena míra úmrtnosti (pro riziko úmrtnosti/smrt); dále byla o 25 % snížena míra úmrtnosti (pro riziko dlouhověkosti/dožití); dále byla zvýšena míra invalidity o 50 %; dále míra nákladů se zvýšila o 10 % a míra úmrtnosti u katastrof se zvýšila o 1,5 ‰.

V rámci modulu tržního rizika v QIS 5 došlo ke změnám v agregaci sub-modulů tržních rizik a dále v nastavení šoků pro jednotlivé rizikové moduly tržních rizik. U úrokového rizika byly sníženy úrovně výnosových křivek a nově byl nastaven šok volatility. U akciového rizika byly zvýšeny proti QIS 4 stresové faktory pro třídy aktiv (globální akcie 39% šok, ostatní akcie 49% šok). Stresové faktory u měnového rizika a nemovitostního rizika jsou nastaveny na 25 % oproti 20 % v QIS 4. Nově byly stanoveny kapitálové požadavky na riziko spreadu u hypotečních úvěrů.

K významným změnám došlo rovněž u výpočtu kapitálových požadavků k úvěrovému riziku. QIS 5 rozlišuje nově dva typy expozic (nediversifikovatelné expozice – např. bankovní protistrany, zajišťovny, apod. a diversifikovatelné expozice).

V rámci modulu operačního rizika došlo ke zvýšení individuálních rizikových faktorů o 50 % pro majetkové pojištění a o 25 % u životního pojištění.

Celkově lze tudíž konstatovat, že kapitálové požadavky budou v rámci QIS 5 navýšeny oproti QIS 4, což v sobě reflektuje zvýšenou rizikovou averzi v důsledku dopadů finanční krize na sektor pojišťoven s cílem minimalizovat potenciální negativní dopady dalších finančních krizí na toto odvětví.

4.3 Kapitál

V oblasti kapitálových požadavků jsou ze strany regulátorů evidentní snahy na posílení kapitálové vybavenosti finančních institucí. Uvažuje se o striktnějším vymezení tzv. jádrového kapitálu (Tier 1) a dále o zrušení akceptace hybridních složek kapitálu (Tier 3).

Současně se diskutuje problematika procykličnosti současných regulatorních konceptů (Basel II/Solvency II). To souvisí s tím, že zatímco měnová politika v době krize podporuje hospodářský růst nízkými úrokovými sazbami a uvolněním měnové politiky prostřednictvím nákupů cenných papírů, apod. Obezřetnostní pravidla aplikovaná v kapitálových požadavcích mají tendenci recesi prohlubovat a expanzi nafukovat. Uvažuje se tedy o takové změně tvorby kapitálových požadavků, které by v období hospodářského poklesu vyžadovali nižší kapitálové požadavky než v období růstu.

Solvency II rozlišuje v oblasti kapitálu jednak základní fondy a jednak doplňkové fondy.

- Základní vlastní fondy (Basic Own Funds) = přesah aktiv nad závazky.
- Doplňkové vlastní fondy (Ancillary Own Funds) = ostatní položky schopné vstřebat ztráty.

- MCR – minimální kapitálový požadavek, tj. úroveň, pod níž hrozí nucená správa pojišťovny.
- SCR – solventnostní kapitálový požadavek dle standardizované formule nebo interního modelu.

Obecné požadavky

- Tier 1 by měl obsahovat nejkvalitnější vlastní fondy, které v případě potřeby absorbují ztráty.
- Objem vlastních fondů v Tier 1 by měl být znatelně vyšší než 1/3 všech vlastních fondů.
- Oproti výsledkům QIS4 by se mělo zvýšit množství a kvalita Tier 1, zvýšit kvalita Tier 2 a snížit objem a zvýšit kvalitu Tier 3. Omezení hybridního (i když vysoce kvalitního) kapitálu v Tier 1 ($< 20\%$). Pouze kapitál, který je plně splacen, může být zahrnut v Tier 1.

Navrhovaná struktura limitů

- V případě Solvency Capital Requirements (SCR) Tier 1 $>$ Tier 2 $>$ Tier 3.
- V případě Minimum Capital Requirements (MCR) Tier 1 $>$ Tier 2.
- Základní vlastní fondy v Tier 3 mohou být započítány do Solvency Capital Requirements, ale nikoliv do Minimum Capital Requirements.
- Doplnkové vlastní fondy mohou být započítány do Solvency Capital Requirements, ale nikoliv do Minimum Capital Requirements.
- Pro Solvency Capital Requirements, objem vlastních fondů v Tier 1 by měl činit minimálně 50 % všech vlastních fondů připadajících v úvahu.
- Pro Solvency Capital Requirements, objem vlastních fondů v Tier 3 by měl činit maximálně 15 % všech vlastních fondů připadajících v úvahu.
- Pro Minimum Capital Requirements, objem vlastních fondů v Tier 1 by měl činit minimálně 80 % všech vlastních fondů připadajících v úvahu.

Minimální požadavky pro vlastní fondy

- Základní vlastní fondy v Tier 3 by měly mít vlastnosti, které dokazují efektivní podřízenost.
- Základní vlastní fondy v Tier 3 by neměly být volně svolatelné/splatitelné v případě zhoršení solventnosti.
- Jakékoliv Cash flow týkající se vlastních fondů by v případě nesplnění Solvency Capital Requirement mělo být předmětem schválení dohlížejí autority (regulátora).
- Žádné položky vlastních fondů by neměly způsobovat nebo akcelarovat nesolventnost.

Durace

- Kapitálové nástroje by měly být zahrnuty ve vlastních fondech s ohledem na datum vzniku.
- Časový horizont by měl vycházet z očekávané durace během následujících 12 měsíců.
- Minimální splatnost v době vzniku kapitálových nástrojů by měla být 10 let pro Tier 1, 5 let pro Tier 2, a 3 roky pro Tier 3.
- Průměrná durace vlastních fondů by neměla být výrazně nižší než durace závazků.

Základní vlastní fondy

Požadavky u Tier 1

Kapitálové nástroje

- splacený kapitál z akcií a ostatní kapitálové nástroje absorbující ztráty jako první,
- musí být nejvíce podřízeny v případě likvidace,
- musí být plně splaceny a jako první absorbovat ztrátu,
- musí mít duraci minimálně 10 let od data vzniku,
- musí být bez nároku na předčasné splacení,
- musí být možné zrušit výplatu kupónu/dividend, pokud hrozí nesplnění SCR,
- bez dodatečných závazků.

Ostatní položky vlastního kapitálu

zadržené zisky, přebytkové fondy, rezervy z přecenění a ostatní rezervy bez vlastních akcií bez rezerv s omezeným použitím, bez odložené daně, bez očekávaných budoucích zisků, bez nehmotných aktiv.

Požadavky u Tier 2

splacený kapitál z akcií, ostatní kapitálové nástroje absorbující ztráty jako první a další kapitálové nástroje splňující následující požadavky:

- podřízenost v případě likvidace,
- schopnost absorbovat aspoň částečně ztrátu,
- durace minimálně 5 let od data vzniku,
- pouze mírný nárok na předčasné splacení,
- možnost pozastavit výplatu kuponu/dividend,
- bez dodatečných závazků.

Požadavky u Tier 3

- ostatní kapitálové nástroje,
- aspoň některé charakteristiky z kategorie Tier 1 a Tier 2, možné i v menší míře,
- bez dodatečných závazků,
- předčasné splacení může být schváleno dohlížejí autoritou,
- maturita minimálně 3 roky od data vzniku,
- včetně odložené daně a očekávaných zisků.

Doplňkové vlastní fondy

Požadavky u Tier 2

- běžný akciový kapitál dostupný na požádání,
- záruky, akreditivy a nezatížený doplňkový kapitál dostupný na požádání, kryjící ztráty jako první,
- požadavek nejvyšší kvality pro krytí ztráty a umožnění pokračování v podnikání.

Požadavky u Tier 3

- svolatelné preferenční akcie a ostatní kapitálové nástroje zařazené do Tier 2 a Tier 3.

4.4 Odměňování

Motivace k nadměrnému vystavení riziku je přikládána rovněž systému nastavení bonusů a odměn, jenž orientoval zaměstnance finančních institucí zejména na krátkodobé cíle a výsledky. S cílem zabezpečit dlouhodobou rovnováhu je nově vyžadováno, aby proměnná složka odměňování byla napojena na dlouhodobější časový horizont. Do odměňovacího systému finančních institucí bude muset být napříště zahrnut princip dlouhodobé perspektivy a aspekty řízení rizik.

S cílem nastavit zdravé principy politiky odměňování budou pojišťovny muset zřídit výbor pro odměňování a zabezpečit jeho nezávislost.

Politika a systémy odměňování by měly podporovat celkovou obchodní strategii a měly by být v souladu s mechanismy kontroly rizik. Podnikový systém řízení by měl znamenat efektivní kontrolu ze strany správního, řídicího nebo dozorčího orgánu podniku v otázkách, které zahrnují politiku odměňování tak, aby co nejlépe sloužily zájmům společnosti, jejím akcionářům a pojistníkům.

K zajištění tohoto by se měly individuální a podnikové výkonnosti řádně a komplexně odrážet v odměňování; v politice a systémech odměňování by měly vzít náležitě v úvahu významná rizika, včetně příslušných časových horizontů. Odměňování musí být transparentní a také odpovídajícím způsobem zveřejněno.

Zásada č. 1

Celková politika a praxe odměňování by měla být v souladu s obchodním modelem a rizikovou strategií, s rizikovým profilem, cíli, hodnotami a postupy řízení rizik.

Politika odměňování by měla být navržena tak, aby nepodporovala neoprávněné nebo nechtěné převzetí rizika, které přesahuje úroveň tolerovaného rizika. Měla by být rovněž strukturována a řízena způsobem, který neumožňuje jakoukoli možnost manipulace.

Návrh politiky odměňování by měl být takový, že nemá negativní vliv na dlouhodobé zájmy podniku a snaží se sladit cíle podniku a jeho pracovníků s ohledem na dlouhodobé období. Proto by měla být struktura odměňování založena na dlouhodobém pohledu na finanční výsledky podniku, spíše než na krátkodobé výsledky. V případě pojišťovny hraje dlouhé období velmi důležitou roli.

Zásada č. 2

Politika odměňování se vztahuje na podnik jako celek v přiměřeném a na riziku založeném způsobu a obsahuje konkrétní opatření, která berou v úvahu úlohy správních, řídicích nebo dozorčích orgánů, klíčových funkcí, vrchního vedení a pracovníků, kteří provádějí činnosti, které zahrnují významné přebírání rizika.

V definici podnikové politiky odměňování by měla být celá organizační struktura pokryta. Nicméně by se měli zaměřit na postavení, kde individuální zájmy a zájmy podniku s větší pravděpodobností zvýší potenciální konflikty.

V případě zaměstnanců odpovědných za činnosti, které zahrnují významné přebírání rizika, mohou podniky odměnit tyto zaměstnance dostatečně s cílem přilákat a udržet si kvalifikované osoby. Bez ohledu na tuto skutečnost, by odměny měly být v souladu

s dosažením cílů a to nejen ve vztahu k plnění v obchodních oblastech, které k tomu patří. Podobně jednotlivé obchodní oblasti musí brát v úvahu celkovou výkonnost podniku.

Odměňování zaměstnanců v oblasti řízení rizik, pojistné matematiky, compliance a interního auditu by mělo být navrženo tak, aby zajistili kvalifikovaní pracovníci, kteří jsou výši odměny přitahováni a stabilizováni. Aby se předešlo případnému střetu zájmů, měly by se jejich odměny určovat nezávisle na obchodních oblastech. Tyto uvedené funkce by měly mít výkon metriky založený především na dosažení cílů těchto funkcí.

Navíc, v konkrétním případě z pojistně-matematické funkce, zaměstnanci plnění této funkce by neměli být odměňováni podle předpokladů, které je motivují k nadměrnému přebírání rizika nebo k podcenění existujících rizik.

Zásada č. 3

Měla být jasná, transparentní a efektivní struktura řízení odměňování, včetně definice politiky odměňování a jejího dohledu.

V závislosti na povaze, rozsahu a složitosti činnosti podniku, by měl být vytvořen Výbor pro odměňování.

V rámci podnikového systému správy, musí být odpovědnosti vztahující se k definici a správě otázek odměňování jasné. Řešeno by mělo být zejména vymezení, schvalování a přehled o podnikové politice odměňování.

V zájmu zajištění přiměřenosti procesu odměňování, by měli být akcionáři zapojeni do schvalování politiky odměňování v aspektech týkajících se odměny správních, řídicích nebo dozorčích orgánů. Administrativa, vedení nebo dozorčí orgán by měly definovat odměny vztahující se na klíčové funkce, vrcholové vedení a pracovníky, kteří provádějí činnosti, které zahrnují významné převzetí rizika.

Politika odměňování by měla být předmětem pravidelné (nejméně jednou za rok) a nezávislé interní kontroly, se zvláštním důrazem na předcházení vzniku pobídky pro nadměrné přebírání rizika a vytváření střetu zájmů mezi zaměstnanci a podnikem jako celkem. Tento dohled může být proveden Výborem pro odměňování. V každém případě konečná odpovědnost za postupy odměňování v podniku by vždy měla být určena správnímu, řídicímu nebo dozorčímu orgánu.

Alespoň jeden ze členů výboru by měl mít při definování a řízení otázek odměňování odborné znalosti v oblasti odměňování, tj. vědět, jak navrhnout politiku odměňování s ohledem na otázky řízení rizik v pojišťovně.

Zásada č. 4

Pokud systémy odměňování zahrnují fixní i variabilní složky, měly by být vyvážené tak, aby pevná složka představovala dostatečně vysoký podíl z celkové odměny, aby se zabránilo tomu, že jsou zaměstnanci příliš závislí na pohyblivé složce a umožní podniku pracovat s dodatečně flexibilním systémem premii.

Pohyblivá složka musí být založena na kombinaci hodnocení individuálního a kolektivního výkonu, jako je výkonnost v oblasti obchodu a celkové výsledky podniku nebo skupiny.

Výplata velké části významného bonusu, bez ohledu na formu, v níž má být vyplacena, musí obsahovat flexibilní, odloženou složku, která bere v úvahu povahu a časový horizont pojišťovny.

Jestliže odměna zahrnuje fixní a variabilní složky, měly by být tyto složky vyvážené, aby umožnily pojišťovně (zajišťovně) plně provozovat flexibilní bonusovou politiku.

V případě, že pohyblivá složka existuje, může být zhmotněna několika různými způsoby, kromě hotovosti jsou to akcie nebo přiměřená cena akciové opce. Základním cílem by mělo být vždy sladit individuální zájmy zaměstnance a podniku.

Když variabilní složka, která vychází z kritéria výkonnosti, existuje, podnik může stanovit maximální limit, a má možnost odepřít prémii v případě, že v podniku dojde k podstatnému zhoršení. Navíc, ve vztahu ke členům správních, řídicích nebo dozorčích orgánů, by mohla existovat možnost získat zpět celou nebo část vyplacené variabilní odměny v případě, že údaje, na kterých byla založena, se ukážou být zjevně nesprávné.

Zásada č. 5

Při definování individuálního výkonu se bere v úvahu nejen finanční, ale také nefinanční výkonnost.

Měření výkonnosti, jako základ pro bonus, by mělo obsahovat úpravu o současná a budoucí rizika, s přihlédnutím k rizikovému profilu podniku.

Měření jednotlivých výkonností je zásadní pro řádnou politiku odměňování. Definování odměny by nemělo být čistě mechanickým procesem založeným na měřitelných výkonnostních kritériích, ale měla by zahrnovat možnost použít vlastní úsudek.

U jednotlivých měření výkonnosti, mohou být finanční aspekty jedním z aspektů, které určují výkonnost, jiné nefinanční faktory by mohly být rovněž brány v úvahu. Jsou to například získané dovednosti, osobní rozvoj, dodržování vnitřních pravidel a postupů podniku, dodržování norem upravujících vztahy s pojistníky a přínos k výkonnosti celé jednotky nebo útvaru.

Měření výkonnosti pro výpočet premií pro členy správních, řídicích nebo dozorčích orgánů, držitele klíčových funkcí, vrchní vedení a pracovníky, kteří provádějí činnosti, které zahrnují významné přebírání rizika, by mělo zahrnovat úpravu o současná a budoucí rizika a zohledňovat náklady použitého kapitálu a potřebnou likviditu.

Zásada č. 6

Politika odměňování by měla být transparentní interně a odpovídajícím způsobem zveřejněna externě.

Politika odměňování by měla být přístupná všem zaměstnancům, aby bylo možné předem znát kritéria, která budou použita pro určení jejich odměny. Proces hodnocení by měl být řádně zdokumentovaný a transparentní pro dotyčného zaměstnance.

Při současném respektování důvěrnosti, příslušné informace o politice odměňování – které nemohou zahrnovat zaplacené částky – by měly být zveřejněny jasným a srozumitelným způsobem příslušným externích zúčastněných stranám, spolu s odměňováním správním, řídicím nebo dozorčím orgánem.

Informace vztahující se k politice odměňování by měly být zveřejněny: zásady politiky odměňování, a to zejména dostatečné informace o vazbě mezi odměnami a výkonností, vysvětlení relativního významu variabilní a fixní složky odměn, dostatečné informace o výkonnostních kritériích, na nichž je založen každý nárok na akciové opce, akcie či proměnné složky odměn, popis hlavních charakteristik doplňkového důchodu nebo předčasného odchodu do důchodu pro členy správních, řídicích a dozorčího orgánu nebo vrcholového vedení.

Informace o politice odměňování a zásady, jimiž se řídí, by měly umožnit akcionářům, pojistníkům a ostatním zúčastněným stranám vyhodnocení motivačních účinků politiky z pohledu zvýšení výkonu nebo vyvolávající nadměrné přebírání rizika.

V souvislosti s požadavky, které musí být splněny v systému řízení (správy), by měl podnik vykazovat svou politiku odměňování svému kontrolnímu orgánu na jeho žádost.

Závěr

Finanční krize poukázala na nedostatky v systému řízení rizik finančních institucí, včetně pojišťoven. Pojišťovny jsou integrální součástí finančního systému a byly exponovány v období finanční krize rizikům prostřednictvím peněžních a kapitálových trhů. Vlivem tržní paniky docházelo k neočekávaným odchylkám zejména u následujících rizikových faktorů: akciové riziko, riziko výnosové křivky, riziko úvěrového spreadu, riziko protistrany a likviditní riziko.

Nejslabší oblastí se ukázal systém řízení rizika likvidity. Nedostatečná diversifikace u zdrojů likvidity (koncentrace na financování prostřednictvím kapitálového trhu), nízký objem vysoce likvidních aktiv, nedostatečné provádění stresových testů likvidity a chybějící krizové plány likvidity patří mezi hlavní slabiny v této oblasti. Z tohoto důvodu je navrhována změna v systému řízení likvidity s definováním zásad, jež finanční instituce mají dodržovat v rámci změn v regulaci finančních institucí. Basel III návrhy dokonce počítají se specifikací dvou nových metrik pro řízení velmi krátké (měsíční) a roční likvidity.

Finanční krize ukázala, že finanční instituce podcenili oblast řízení tržních rizik a ALM rizik. Byly podceněny modely rizik, zejména pokud jde o jejich předpoklady, zpětné testování a prováděné stresové testování. To platí zejména pro oblast úvěrových derivátů a sekuritizací u nichž se vyskytli následující systémové nedostatky: 1. neadekvátní ocenění, včetně systematického podcenění rizika, 2. přílišné koncentrace na několik málo protistran, 3. neadekvátní řízení kolaterálu, 4. netransparentnost trhu, kde většina transakcí je prováděna na OTC bázi. Neadekvátní byl rovněž rozměr využívání finanční páky, který se projevil extrémně negativně v kapitalizaci finančních institucí při pádu trhu. Z toho důvodu se zavádí kapitálové požadavky k protistranám z úvěrových derivátů a zvyšují se kapitálové požadavky u sekuritizací. Současně vyšší kapitálové požadavky budou u transakcí vypořádávaných OTC a nižší budou aplikovány u centrálně organizovaných transakcí s cílem zvýšit transparentnost a omezit nezdravé koncentrace. Basel III návrhy dokonce počítají se zavedením nové metriky pro finanční páku k omezení vztahu mezi rozvahovými a podrozvahovými aktivy a kapitálu.

Finanční krize současně odkryla významné nedostatky v oblasti kapitálové vybavenosti. Určité formy kapitálu (zejména konvertibilní a hybridní) nemají schopnost absorpce ztrát. Z tohoto důvodu se přikročilo k zvýšení nároků na vlastní fondy (zejména Tier 1) z hlediska jeho výše a kvality a dochází též k odbourání znatelnosti hybridních součástí kapitálu a návrhů na zavedení úmluv, které budou z konvertibilních typů kapitálu činit kapitál absorbující ztráty. V období vleklé krize se jako negativní jeví rovněž pro-cyklické pojmání

současných kapitálových požadavků, kdy v období krize jsou finanční instituce nuceny buď významně omezovat úvěrovou expanzi, případně dokonce likvidovat své pozice. S cílem omezit vznik spekulativních bublin aktiv se počítá s tím, že regulátor bude vyžadovat vyšší kapitálové požadavky v období expanze a naopak nižší v období recese. Specifickou kategorií jsou v oblasti kapitálových požadavků systémově významné finanční instituce, jež požívají implicitní vládní garance. U těchto finančních institucí se počítá s uvalením mnohem vyšších kapitálových požadavků s cílem omezit jejich nadměrné rizikové expozice.

Kromě výše uvedených změn dále ratingové agentury a regulátoři přikládají významnou váhu integrovanému systému řízení rizik. V rámci něj pak zejména provádění stresového testování jednotlivých typů rizik s cílem odhalit vzájemné korelace a eventuální slabiny zvolené strategie a její zranitelnosti na různé rizikové faktory i jejich kombinované projevy.

Výše zmíněné změny v systému řízení rizik jsou reflektovány v navrhovaných změnách regulace bank v dokumentu Basel III a nově připravovaném systému regulace pojišťoven Solvency II.

Literatura

- [1] CEIOPS (2009a): *Consultation Paper no. 46 Advise on Own Funds – Classification and Eligibility*. [on-line], Frankfurt am Main, Committee of European Insurance and Occupational Pensions, c2009, [cit. 20. 9. 2010].
<https://www.ceiops.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/consultationpapers/CP46/CEIOPS-CP-46-09-L2-Advice-Own-Funds-Classification-and-eligibility.pdf>.
- [2] CEIOPS (2009b): *Consultation Paper no. 59 Advise on Remuneration Issues*. [on-line], Frankfurt am Main, Committee of European Insurance and Occupational Pensions, c2009, [cit. 20. 9. 2010].
<https://www.ceiops.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/consultationpapers/CP59/CEIOPS-CP-59-09-L2-Advice-Remuneration-Issues.pdf>.
- [3] CEIOPS (2009c): *Consultation Paper no. 66 Advise on Group Solvency for Groups with centralized risk management*. [on-line], Frankfurt am Main, Committee of European Insurance and Occupational Pensions, c2009, [cit. 20. 9. 2010].
<https://www.ceiops.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/consultationpapers/CP66/CEIOPS-CP-66-09-Draft-L2-Advice-Group-solvency-for-groups-with-centralised-risk-management.pdf>.
- [4] EC (2010): *QIS 5 Technical Specification – Quantitative Impact Study*. [on-line], Frankfurt am Main, Committee of European Insurance and Occupational Pensions, c2009, [cit. 20. 9. 2010].
<https://www.ceiops.eu/fileadmin/tx_dam/files/consultations/QIS/QIS5/QIS5-technical_specifications_20100706.pdf>.
- [5] CRO Forum (2008): *Liquidity Risk Management. Best Risk Management Practices*, [on-line], Amsterdam, Chief Risk Officer Forum, c2008, [cit. 20. 9. 2010],
<http://www.croforum.org/assets/files/publications/croforumbrmpliquidityriskmanagement_oct08.pdf>.

Dopady finanční krize na řízení rizik pojišťoven

ABSTRAKT

Finanční krize odkryla významné nedostatky v systému řízení rizik finančních institucí. Hlavní kritika směřuje do neadekvátního zacházení s inovativními finančními produkty s nedostatečným krytím kapitálem jejich tržních rizik, neadekvátním oceněním těchto produktů s významnou závislostí na externím ohodnocení ratingovými agenturami, netransparentním vypořádáním těchto produktů prostřednictvím OTC, neadekvátním řízení kolaterálu v kombinaci se zaujímáním vysoké finanční páky v těchto pozicích a nezdravých koncentracích na několik málo protistran.

Navrhované změny v regulaci odstraňují hlavní nedostatky v systému řízení rizik, jakými jsou přísnější postupy pro řízení rizika likvidity, celkové zvýšení kapitálových požadavků a transparentnosti u kreditních derivátů, sekuritizací, odbourání uznatelnosti hybridního a konvertibilního kapitálu z Tier 1 kapitálu; přísnější požadavky na rizikové modely v kombinaci s požadavky na provádění stresového testování pro zabezpečení kapitálového pokrytí extrémních tržních událostí.

Klíčová slova: Finanční krize; Řízení rizik; Pojišťovna; Solvency II; Basel III; Riziko likvidity; Stresové testování; Finanční páka; ERM; Integrované řízení rizik; Ekonomický kapitál; Procyklicita; Vlastní fondy; Odměňování.

Risk Management Response of the Insurance Companies to the Financial Crisis

ABSTRACT

Financial crisis has shown significant gaps in risk management system in financial institutions. The major critics focused on an inappropriate usage of the innovative financial products with not adequate reflection of capital requirements for their market risks, not adequate valuations of those products with reliance on external valuation by rating agencies, not transparent settlement via OTC and not adequate collateral management combined with the extreme financial leverage in those positions and unduly concentrations on the dozen counterparties.

The proposed changes in regulatory regimes address major gaps in risk management system like the more stringent guidelines for liquidity risk management, the general increase of capital requirements and capital transparency on credit derivatives, securitization, etc. plus the abolishment of hybrid capital and the convertible capital from Tier 1 core capital; the more stringent requirements on risk models combined with the stress testing requirements to cover the extreme market events.

Key words: Financial crisis; Risk management; Insurance company; Solvency II; Basel III; Liquidity risk; Stress testing; Financial leverage; ERM; Integrated risk management; Economic capital; Pro-cyclicality; Own funds; Remuneration.

JEL classification: G010, G220, G320, G390.